

DOKUMENT O HVARSKOM KAZALIŠTU IZ 1676. GODINE

Nikša Petrić

UDK 792 (497.5 Hvar) (093) "16/17"

Izvorni znanstveni rad

Nikša Petrić

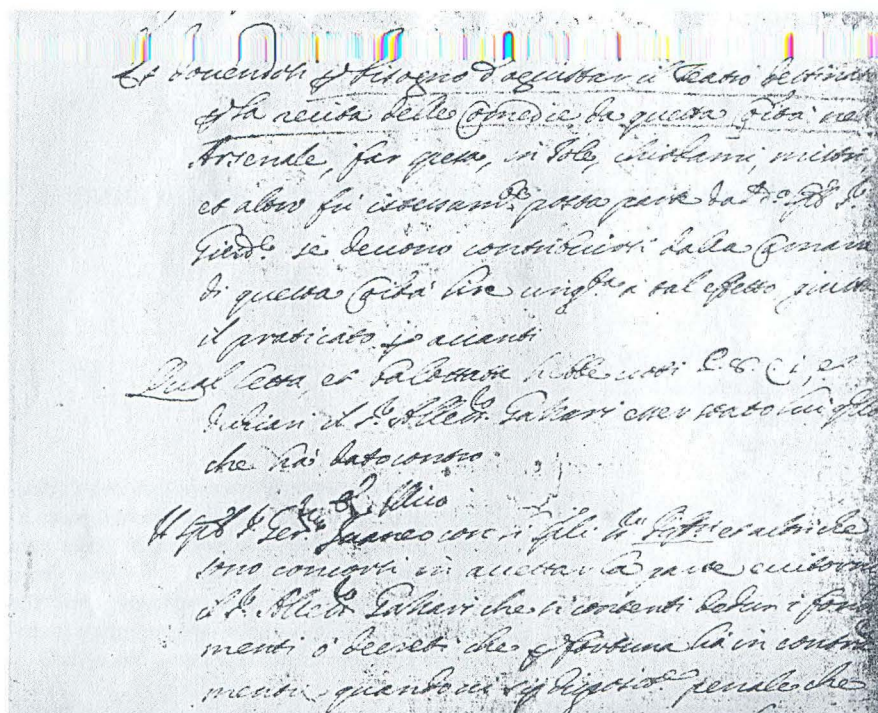
HAZU, Hvar

Autor donosi izvornik i prijevod dokumenta iz 1676. godine koji potvrđuje postojanje javnog kazališta u istočnom dijelu kata Arsenala u Hvaru tijekom 17. stoljeća. Osim toga, autor donosi crtež sjevernog pročelja Belvedera iz 18. stoljeća koji potvrđuje postojanje piramidica (guglia) na izvornoj ogradi.

“O REALTA QUANTO E BELLA”, piše nad vratima kuće Boglić-Božić u Hvaru na koja smo zvekirom pokucali tri puta 16. svibnja 1981. godine prije podne i ušli u obiteljski arhiv Ivanić-Boglić-Božić u kojemu se nalazi niz dokumenata iz hvarske povijesti od 14. stoljeća pa dalje.¹ U fasciklu koji smo “slučajno” prvi otvorili, našli smo (valjda po onoj “ako uporno budemo mislili na to, slučaj će raditi za nas”) dokument izuzetno važan za povijest i problematiku Hvarskog kazališta o čemu ovdje ukratko izvješćujemo.²

¹ Ovaj rad je prerađeni i dopunjeni članak “Defantomizacija hvarskog kazališta” koji je od istog autora objavljen u dnevniku “Vjesnik” 17. 06. 1981. godine.

² Osnovno o Hvarskom kazalištu: *G. Novak*, Petar Semitecolo, posrednik u izmirivanju plemića i pučana i graditelj Arsenala, Belvedera i Teatra u Hvaru (1611-1613), Zbornik Historijskog instituta, 4, Zagreb 1961.; *N. Duboković Nadalini*, Prvo komunalno kazalište u Europi, Prilozi povijesti otoka Hvara, br. 4, Hvar 1974.; *M. Nikolanci*, K pitanju hvarskog teatra, Hvarski zbornik, br. 3, Hvar 1975.; *Isti*, Na poledini margine o hvarskom teatru, *Mogućnosti*, br. 12, 1980.; *C. Fisković*, Izgled hvarskog kazališta, *Mogućnosti*, br. 2/3, Split 1980.; *C. Fisković*, Kazališne i druge priredbe u Hvaru u 18. stoljeću, *Mogućnosti*, br. 2-3, Split 1978.; *N. Batušić*, Pogledi na kazališni život Hvara u 16., 17. i 18. stoljeću, Hvarski zbornik, br. 5, Hvar 1977.; *Isti*, Povijest hrvatskog kazališta, Zagreb 1978.; *S. P. Novak*, Pravilnik hvarskog kazališnog društva iz 1803. godine, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju*, br. 2, Zagreb 1975.; *Isti*, O arhivskim i drugim izvorima za povijest hvarske kazališne zgrade od 1612. do 1900. godine, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju*, br. 2, Zagreb 1980.; *Đ. Novak*, Hvarsko kazalište u 19. stoljeću, Prilozi povijesti otoka Hvara, br. 5, Hvar 1978.; *W. H. Allison and H. C. Schnur*, Antun Karamaneo's Carmen ad Jac. Candidum and The Hvar Theatre, *Humanistica Lovaniensia, Journal of Neo-Latin Studies*, 29, Leuven 1980.

Izvorni dokument Malog odbora za izdatke iz 1676. godine

Istog smo dana mogli pročitati u Vjesniku članak “Fantomsko kazalište” u kojem je hipertrofirana sumnja u starinu Hvarskog kazališta.³ Kao prilog “defantomizaciji” Hvarskog kazališta pokušat ćemo, sa stanovite distance, u povodu našeg dokumenta reći koju o doista jedinstvenom fenomenu toga teatra. Po svemu ipak izgleda da je fenomen Hvarskog kazališta jedan od “cvjetaka iz evropskog perivoja, koje je zgodno povjetarce donijelo na obale našega vilinskog Hvara!”, kako bi rekao jedan stari hvarski povjesničar.

Moramo odmah kazati da su arhivska, i druga istraživanja, o Hvarskom kazalištu do danas skromna i uzgredna, osobito za razdoblje 17. i 18. stoljeća. Za 19. stoljeće je lako, i pomalo dosadno, jer ima obilje dokumenata od kojih do sada nije iskorištena niti polovica.

Mislim i potvrđujem da je i do danas o povijesnosti hvarske kazališne zgrade najinstruktivniji navod, koji treba prihvatiti i od kojeg treba poći, onaj Luigija Mascheka iz 1876. godine:⁴

Možda je W. H. Allison objavio još koji rad o hvarskom kazalištu, s obzirom na njegovo pismo N. Dubokoviću objavljeno u Periodičnom izvještaju, br. 143, Hvar 1984., str. 9.

³ V. Mirković, Fantomsko glumište, Vjesnik, 16. 05. 1981., podlistak Sedam dana, str. 8-9.

⁴ L. Maschek, Manuale del regno di Dalmazia, Zadar god. 6-7, 1876., str. 142, 143.

“Međutim odlučnost Hvarana nije dopustila da se izjalovi namjera za osnivanjem vlastitog kazališta. Kada su malo po malo, zacijelile rane koje su Turci (1571. g.) zadali gradu, kad su ublažene građanske svade i kad je 1611. godine sklopljen trajan i značajan mir između staleža u gradu, bi godine 1612. otvoreno Hvarsko kazalište, kako podsjeća i poseban latinski natpis uklesan na nadvratniku ulaza i koji glasi ANNO SECUNDO PACIS MDCXII. Cilj ustanove amaterskog kazališta u Hvaru bijaše uzgoj mladeži i poticanje javnog morala, koji se potiče rasonodom koju pruža kazalište (...).”

G. Santini, Detalj Arsenala i Fontika na veduti Hvara iz 1668. godine

S vremenom je teatar bio i poboljšan. Početkom ovog stoljeća, tj. 1803, počelo se misliti na učvršćenje te ustanove kako u materijalnom pogledu, tako i s gledišta jedne trajne organizacije. Bilo je osnovano društvo od po prilici tridesetak pripadnika najuglednijih obitelji u mjestu, zajedno s veoma uglednim crkvenim osobama, pa i samim ondašnjim biskupom.

Teatar je u unutrašnjosti bio od temelja obnovljen. U godinama 1849.-1850. bilo je isto tako poboljšano materijalno stanje teatra, obnavljanjem i uljepšavanjem. Tada su bile dodane četiri lože blizu pozornice. Prema tome, Hvar broji već gotovo tri stoljeća što je u njemu, vlastitim trudom, ustanovljeno kazalište za uzgajanje dramske umjetnosti, što služi na čast ovom gradu, uvijek spremnom ondje gdje se radi o institucijama koje teže uzgajanju duha i oplemenjivanju osjećaja.”

Luigi Maschek je bio austrijski upravni činovnik u Zadru koji je objavljivao podatke o Dalmaciji, pa tako i o kulturnim spomenicima Hvara. On je podatke iznosio prema informacijama koje je imao ili dobivao. Ovako sažeto i precizno iznesene podatke o hvarskom teatru on je mogao dobiti samo od nekog Hvaranina koji je to tako detaljno znao. Tko je to bio? Naravno, don Jakov Boglić (Hvar 1826-1897), povjesničar, koji je dobro poznavao i imao uvid u zadarske i hvarske arhive, a osobito u svoj obiteljski. Od 1853. do 1883. godine radio je kao profesor na poznatoj zadarskoj gimnaziji i bio upravitelj zadarske knjižnice. U prošlom stoljeću, dakle, bio je najupućenija osoba za hvarsku povijest. Objavio je i prvu stručno pisanu povijest Hvara do 1420. godine “Studi

storici sull' isola di Lesina", Zadar 1874. Drugi dio nije dospio napisati tako da nam nije iznio i konkretne podatke koji nas danas osobito zanimaju. Ali, i bez toga napravio je puno. Razumije se, odavna smo znali da u njegovu arhivu postoje značajni dokumenti za hvarsku povijest pa smo tako našli, pored drugih "sitnica" ponešto i o Hvarskom kazalištu.

Konkretni podaci, koji nas danas zanimaju, o kazalištu 17. i 18. stoljeća nalazili su se u zapisnicima Velikog vijeća plemića i Pučke skupštine, a osobito u knjigama Malog odbora za izdatke (Colleggetto delle spese), osnovana 1574. godine. Bio je sastavljen od plemića i pučana, uz sudjelovanje kneza i brinuo se za komunalne izdatke, pa tako i za izdatke kazališta.

Dokument koji ovdje priopćujemo, u bitnom dijelu predstavlja izvadak iz knjige Colleggetta od 20. siječnja 1676. godine za kneza Nicole Bragadina. U cjelini, inače, dokument je vrlo zanimljiv s više strana. Nakon uobičajene formule o sazivu Odbora navode se članovi, a to su 1676. godine, osim gore rečenog kneza: Jerolim Ivanić, sudac, Diodato Leporini, nadzornik, Jakov Angelini, nadzornik, Ivan Ivanić, počasni nadzornik, Aleksandar Gazarović, blagajnik plemića, Nikola Bartučević, nadzornik plemića, Tbaldo Rinaldi, blagajnik puka, i Nikola Ciganović, nadzornik puka.

Prvi prijedlog u zasjedanju Odbora, o kojem se glasuje, odnosi se na izdatke oko prijenosa sv. Prospera, zaštitnika Hvara, a naredni o izdacima za kazalište, pa ovdje donosimo taj značajni pasus:

"Budući da je zbog nužnosti popravka kazališta ove komune, u arsenalu, namjenjenog izvođenju komedija, potrebno učiniti izdatke za daske, čavlariju, majstore i drugo, bi istodobno dan prijedlog od rečenog poštovanog gospodina suca da bi trebalo doznačiti iz komunalne blagajne pedeset lira u tu svrhu, prema običaju, i to unaprijed.

Ovaj prijedlog pročitani i dan na glasanje dobio je 8 glasova za i 1 protiv, a gospodin Aleksandar Gazarović izjavio je da je on bio taj koji je bio protiv."⁵

⁵ Copia tratta dal libro dell' coleggetto sotto Illustrissimo signor Nicolo Bragadin Conte Proveditor

Adi 20 Gennaio 1676

Convocato et radunato il Spettabile Coleggetto nella Sala del Palazzo Pretorio alla presenza dell' Illustrissimo Signor Nicolo Bragadin Conte Proveditor, per mezzo il suono della Campana giusta il solito nell' qual intervennero

Illustrissimo Signor Conte Proveditor suddetto

Il Spettabile Signor Gerolimo Ivaneo Giudice

Il Spettabile Signor Diodato Leporini Soprastante

Il Spettabile Signor Giacomo Angelini Soprastante

Il Spettabile Signor Zuane Ivaneo Soprastante di rispetto

Il Signor Allessandro Gazzari Camerlengo de Signori Nobili

Il Signor Nicolo Bertuzzi Soprastante de Signori Nobili

Il Signor Tbaldo Rinaldi Camerlengo del Popolo

Il Signor Nicolo Cinganovich Soprastante del Popolo

Nel qual Coleggetto fu posta per Spettabile Signor Gerolimo Giudice l'infradetta parte videlicet:

Et dovendosi per bisogno d'agiustar il Teatro destinato per la recita delle Comedie da

“Eccoti, o curioso lettore, gi antichi successi di Lesina, mia patria...” (Evo ti, znatiželjni štioče, starih dogodovština Hvara), rekao bi gorerečeni Aleksandar Gazarović, povjesničar, pisac djela “Povijesni događaji Hvara” i “Povijest hvarskih biskupa”.⁶ I o drugim osobama iz Odbora imamo konkretnih podataka, ali to ovdje nije bitno za našu temu.

Kao što vidimo iz iznesenih navoda našeg dokumenta, ovdje se radi o bitnim značajkama za poimanje fenomena hvarskog teatra u kontekstu dosadašnjih razmatranja. Naime, ovo je prvi dokument koji nam izričito govori o Hvarskom kazalištu u 17. stoljeću. Njime se potvrđuje da je kazališna zgrada bila u Arsenalu, na mjestu na kojem je i danas, da je tu od prije 1676. godine. Dakle, od 1612. godine. Radi se o popravku postojećega. Također se zorno potvrđuje da se ovdje radi o komunalnom, općinskom kazalištu, javnom i dostupnom svima, dakle o demokratskom teatru onog vremena, što mu daje specifičnost među onodobnim europskim, aristokratski kazalištima. U brizi za kazalište sudjeluju podjednako i plemići i pučani.

Tijekom 16. i 17. stoljeća mi imamo u našim primorskim gradovima podatke o davanju predstava po raznim prostorima u gradu, ali se najprije u Hvaru pojavljuje teatar kao institucija što ga izdiže nad kasnije ustanovljenim kazalištima u našim gradovima, a po svojim specifičnostima nadilazi kulturno povijesne okvire i svrstava se u rana europska kazališta.

Natpis ANNO SECUNDO PACIS MDCXII na nadvratniku monumentalnih baroknih vrata na Belvederu Hvarskog Arsenala, na ulazu u prostor teatra zasigurno očituje kulturni fenomen naše povijesti, te mislim da se s pravom smatra 1612. godina osnutkom zgrade hvarskog kazališta u prostoru u kojem je kroz stoljeća opstalo do današnjih dana.

Prva su europska kazališta: Teatro Olimpico u Vicenzi 1584. godine, kazalište u Sabbionetti 1588. godine i kazalište u Hvaru 1612. godine.

Monumentalna i elegantna arhitektonika Arsenala, stubište, Fontik, Belvedere sa ogradom sa stupićima i gugliama, kao na Loggi,⁷ o čemu postoji crtež i opis Karamaneov, te monumentalna vrata s natpisom gdje je bila i ploča sa zlatnim slovima, “una piastra dorata”, koju je postavio Semitecolo, ukazuje na izraziti značaj i sadržajnost stanovitog kulturno-društvenog pojma kakav je mogao imati teatar za društveni i kazališni život Hvara i Dalmacije, koji tako slikovito opisuje A. Matijašević Karamaneo 1712. g.

questa Comunità nell' Arsenal, far spesa in Tole, chiodami, mistri, et altro, fu istessamente posta parte da detto Spettabile Signor Giudice se devono contribuirsi dalla Camera di questa Comunità lire cinquanta a tal effetto, giusta il praticato per avanti.

Qual letta et balottata hebbe voti 8 contra 1, et dichiarò il Signor Alessandro Gazzari esser stato lui quello che ha dato contro.

Et illico.

Il Spettabile Signor Gerolimo Ivaneo con li Spettabili Signori Soprastatnti et altri che sono concorsi in accettar la parte eccitorno il Signor Alessandro Gazzari che si contenti de dar i fondamenti o decreti che per fortuna ha in contradizione mentre quanto vi sii disposizione penale che la ...

⁶ G. Novak, Aleksandar Gazarović-povijesni događaji Hvara složeni u tri knjige, Starine JAZU 57, Zagreb 1978.

⁷ Izrazita je sličnost glavnog pročelja Loggie s glavnim pročeljem Fontika. Vidi: C. Fisković, Trifun Bokanić na Hvaru, Peristil 16-17, Zagreb 1973-1974.

Kao što i hvarska dramska književnost Lucića, Pelegrinovića, Benetovića i Gazarovića iskazuje tradiciju kazališnog djelovanja u gradu.

O zgradi Hvarskog kazališta trebat će jednom cjelovitije pisati, a sad ćemo iznijeti nekoliko značajnijih podataka. Za kazališni život grada sigurno je zanimljiv podatak iz 1596. godine kada biskup Cedulin zabranjuje da se crkvena prikazanja Muke i druge “ne daju na svetom niti na svjetovnom prostoru”, “neque in sacro neque in profano loco”. Locus sacer se odnosi na crkvu, dok se locus profanus odnosi na profanu, svjetovnu zgradu ili mjesto, gdje su se održavale te priredbe.⁸

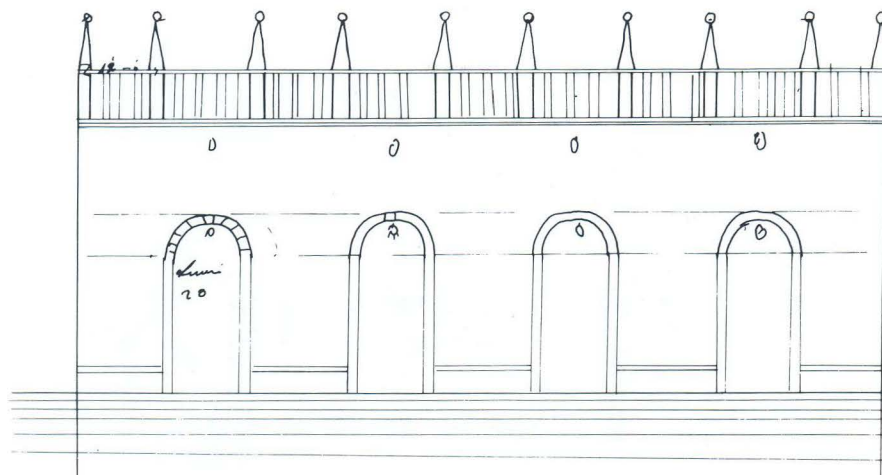
Portret Antuna Matijevića Karamanea

S dokumentom iz 1676. godine razumljiviji je i podatak o dalmatinskim kazalištima 1680. godine. Naime, u izjavi generalnog providura P. Valiera od 30. 03. 1680. godine o kazalištu u Zadru kaže se “da se u njemu (tj. Arsenalu) sagradi kazalište s pozornicom, ..., prema običaju i praksi ostalih gradova u pokrajini.”⁹

Mislim kako je dobro napomenuti da je do polovice 18. stoljeća Hvar bio zimovalište jadranske flote.

⁸ B. Škunca, Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru, Split 1981., str. 113, 122, 196.

⁹ C. Fisković, Pokladne svečanosti i kazališne igre XVI. stoljeća u Korčuli, Mogućnosti, br. 5, Split 1975., str. 560.

Fontica

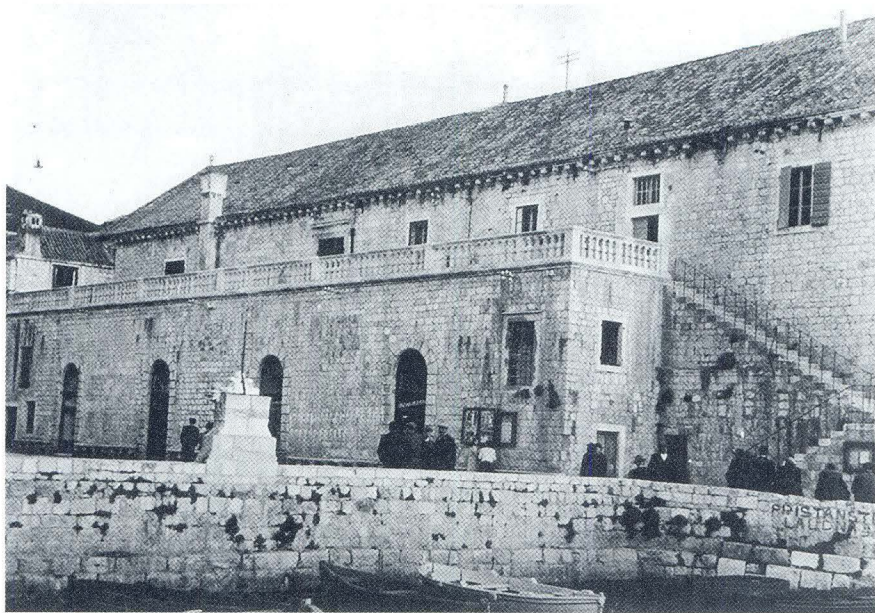
Lumi a labbra per 4 Portoni	fl. 80
Tavola, e cornice biskiera.	. 200
Palloni grandi	" 8
di: piccoli per gufite	" 11
Lumi per le gufite	" 22

Crteži iz 18. stoljeća s prijedlogom iluminacije Fontika

Podatak od 10. 01. 1711. godine, kada Grifiko Bartučević piše prijatelju "Ovdje u Hvaru davat će se opere i svečanosti, a sada se već mnogo o tome govori i daju se maškarate",¹⁰ upotpunjuje vrsnim opisom u svojem spjevu na latinskom Antun Matijašević Karamaneo u kojem opisuje Hvarsko kazalište i kazališno događanje pokladnih dana 1712. godine. Taj opis nadopunja dokument iz 1676. godine i potvrđuje da hvarska kazališna sredina u osvit 18. stoljeća ima iza sebe značajnu tradiciju.¹¹ Osim toga, to je izvrstan prikaz kazališnog života u jednom dalmatinskom gradu pri kraju mletačkog razdoblja, stoga najvažnije dijelove ovdje objavljujemo u hrvatskom prijevodu:

¹⁰ M. Nikolanci, K pitanju hvarskog teatra, Hvarski zbornik 3, Hvar 1975., str. 341.

¹¹ "Jer, očito je da ono što opisuje Karamaneo ne može biti kratkotrajniji fenomen, već su to kazališna događanja dobro ukorijenjena u jednom prostoru, događanja koja očito iza sebe imaju tradiciju". P. Selem, Teatar u Hvaru, Otok Hvar, Zagreb 1995., str. 437.

Sjeverno pročelje Arsenala i Fontika

“Što vidim na hvarskim žalima? Kakvim veseljem i pljeskom odzvanja nova godina? Zacijelo je priroda ili neki bog prenio ovamo grad navikao da svečano priređuje velebne igre, kojega ovdje prije nije bilo.

Tko bi, osim kakva Kalhanta koji poznaje budućnost, bio mogao proreći da će se jednom ostvariti ovdje mogućnost da se daju tako velike priredbe? Možda će se pripovijedanje o njima činiti potpuno nevjerojatnim, jer ova obala još nikada dosada nije imala prilike da gleda takve zabave.

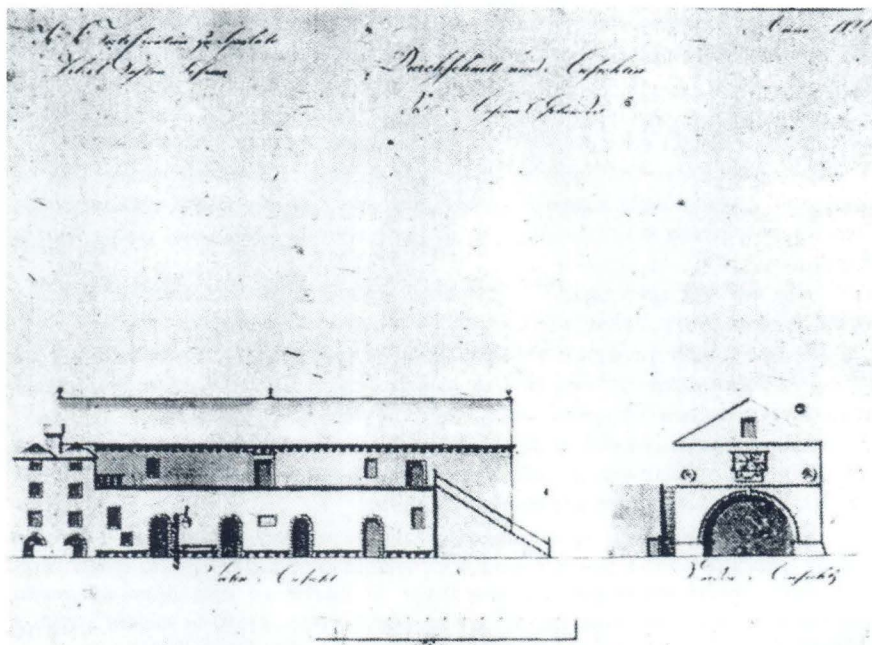
Ovdje se ne može uočiti ništa osrednje niti išta prosto, nego samo ono čemu se narod, zbunjen slikom tolikih prizora, uz odobravanje divi i što smatra dostojnim dugotrajne pohvale i vrijednim da o tome govori glas koji nikada ne zamire.

Koga bih smatrao začetnikom i glavom tog pothvata i odakle niče početak nove svečanosti koja slatkim omamom lagano obuzima budna osjetila?

Tko je pokretač velikih priredaba, mogao sam naposljetku saznati po velikom žagoru raspoložena puka, koji sam toliko puta čuo kako kliče MARINU.

O nizu svečanosti održanih prije mog nedavnog dolaska u ovaj grad obavijestili su me domaći ljudi, a iza toga osobno sam gledao pojedine priredbe. O svemu tome pjevat ću zajedno, iako će se činiti, budući da predmet nadvisuje moje snage, da nisam dorastao izlaganju onoga čemu bi svojim pjeničkim darom jedva dotjecao Homer ili Vergilije.

Capello dakle, koji je hitar na sve što je veličanstveno, uz silne troškove darežljivo daje ove javne zabave koje dosada u Hvaru nisu bile videne i koje tako priređene neće možda biti moguće vidjeti ni budućih godina.

Pročelja Arsenala i Fontika iz Ratnog arhiva u Beču, 1822. godine

Jedva se na drugi način mogao upoznati njegov tako blistav um koji se poslužio svojim sposobnostima i njegova velikodušnost. U tome se Capello poveo za svojim precima koje trajan dobar glas raširenim krilima diže do nebesa.

Koliko li je puta, kad se u hladnoj večeri hvatao mrak, domišljata Komedija, obuvena u nisku obuću, po njegovu nalogu nastupala na pozornici da bi govorom punim duhovitosti dugo zadržavala gledaoce i njihove uši sklone dosjetljivim šalama!

Gledaoci su tako slušali njezine dosjetke i izreke začinjene duhovitim šalama da su više puta, natjerani punim osjećanjem užitka, od smijanja napinjali trbuh i od obilna grohotna smijeha iskrivljavali usta.

I nije pojedini šaljivi komad samo na kratko vrijeme u časovima koji pozivaju na spavanje razvlačio od smijeha istegnuta lica naroda koji je u gustom mnoštvu ispunjavao sjedišta, nego su ih do kasne noći zadržavale šale, koje su jedva zaostajale za šalama u svečanim kazalištima gospodarice Venecije.

Nije samo jedanput naredio da se na pozornici izvode drame uzvišenoga tragičnog sadržaja, kako bi ih gledao narod u velikom broju, i da se prikazuju dična djela vojskovođa i znamenitih kraljeva, kojima su, kako se jasno vidjelo, snažno odapete kupidove strijele zašle duboko u srce.

Dapače, da bi što više ugodio gradu Hvaru, naložio je da se dvaput iznesu na scenu pastirske ljubavi Arkadije, jer građani ovog grada puni ponosa tvrde da odatle vuku podrijetlo i da su stariji od mjesečeva koluta i od svih zvijezda.

Pod vodstvom naime Parosa gusta četa, potpuno napustivši zemlju svoje Kilene i zelenog Likeja, krene lađom put Kiklada razasutih po uzburkanom moru.

Tu družbu sjajno bijeli otok primi u svoju mirnu luku kao da se obradovao tolikom broju naseljenika, a njihov ga vođa po svojem imenu nazva Paros.

Dokora njegov mramor posluži za podizanje istoimenog grada, koji po zapovijedi bogova četa napusti i ovdje podigne zidine s visokim kruništima, postavljenim svuda naokolo, koje do našeg vremena nastavaju njihovi pozni potomci.

Tko me slučajno zapita u kojem su kazalištu glumci mogli prikladno davati one predstave, neka šutke dubinom uha sasluša ove moje riječi:

Ovdje se diže prostran arsenal, kojemu najdonji dio, s one strane gdje bliže gleda put mora i promatra kako Sunce tone u zapadne vode, prima pod svoj krov preko prostrana predvorja brodove izvučene na kopno.

Iznad toga dijela vidi se drugi dio te građevine, podignut nad prazninom nepristupačnim zidovima, dovoljno vješto izgrađen za drugu namjenu koje se doskora treba da dotaknem pjesmom svoje Muze.

Tu prostoriju dijeli od donjeg dijela trajan sklop greda pokriven čvrstim podom, a unutarnji zid, podignut do vrha visoka krova, dijeli je na dvoje i tim razdvajanjem od jedne kuće stvara dvije. U svaku od njih ulazi se preko posebnog praga i jednu od druge luče zasebna vrata okrenuta prema strani s kojeg se rađa divlji i bučni sjevernjak.

Onaj prostrani dio, koji se nisko nadvija nad morem i gleda put zapada, u golemo sklonište prima brojne brodove koji tamo dolaze. Tu je ujedno smješteno mnogo oruđa mrkog Marta.

Druga pak kuća koja gleda prema istočnoj strani bila je pretvorena u gledalište i u pristalu pozornicu te određena da zamijeni svedeno kazalište. Da je u njoj bilo prikazano ono o čemu sam prije pjevao, dokazuje silna slava velikodušnog Capella.

Pred vratima jedne i druge kuće može se vidjeti predvorje popločano kamenom. Na sve strane vidljivo se pruža njegova ravnina, poduprta svodom velike prostorije pod njom, i stvara terasu s one strane gdje zid gleda put Velikog i Malog medvjeda koji nikad ne zalaze.

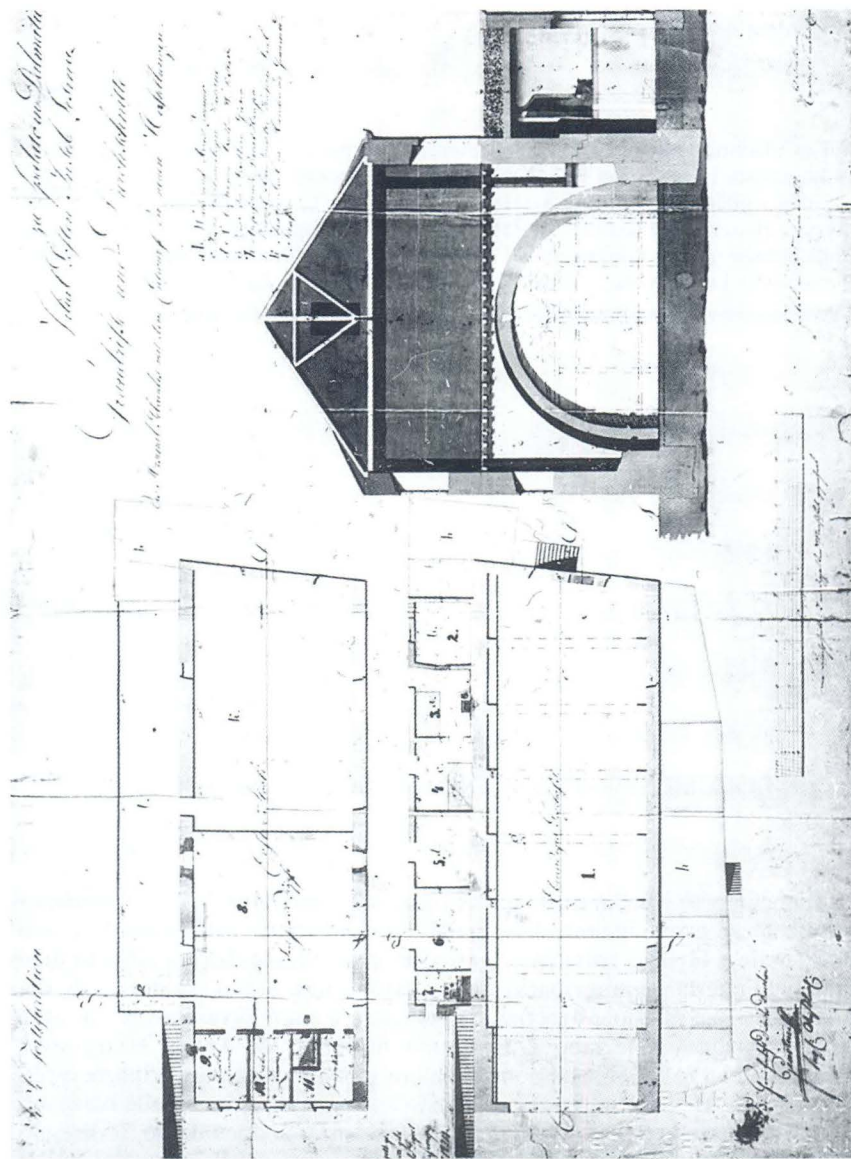
Uz arsenal prislonjena diže se naime sjajna građevina manje veličine koja sadržava pet prostranih komora podignutih na čvrstome svodu.

Tu poput čuvara živeža vrši svoju službu nadstojnik za prehranu. Nad samim komorama pruža se prostrano predvorje iskićeno malim stupovima, odakle svatko tko stane tu kao gledalac može vidjeti trg sa svih strana.

Tu je sjedio, okružen skupinom krabulja i sam zakrabuljen, uzoriti priređivač toliko brojnih zabava da bi vesela lica promatrao predstave o kojima mi je dalje pripovjedati.

Nadalje, naredio je da brojni trubači na istom mjestu po redu veselo trube kako bi trubin zvuk, odjekujući u razmacima po gradu, narodu udvostručio veselje.

One koje se žele tamo popeti vodi klizak put preko 32 stepenice. na njihovoj otvorenoj strani dao je taj isti preuzvišeni zapovjednik brodovlja razmjestiti svjetiljke da odagnaju tamu početkom noći kad se mnoštvo bude skuplja-

Nacrti Arsenala i Fontika iz Ratnog arhiva u Beču, 1822. godine

lo da poveća broj gledalaca već zasjelih u visokom kazalištu.

Nemoguće je pripovjedanjem primjereno prikazati priredbe koje su se imale davati noću. Možda ih ne bi mogao valjano opisati ni sam svirač kitare Apolon.

O tome neka pjevaju drugi.”¹²

¹² Preveo Vladimir Gortan. Cijeli tekst Karamaneova spjeva iz 1712. godine objavljen je na latinskom i hrvatskom u *G. Novak*, Petar Semitecolo, posrednik u izmirivanju plemića i pučana i graditelj Arsenala, Belvedera i Teatra u Hvaru (1611-1613), Zbornik Historijskog instituta, 4, Zagreb 1961., te na engleskom u *W. H. Allison* and *H. C. Schnur*, Antun Karamaneo's Carmen ad Jac. Candidum and The Hvar Theatre, *Humanistica Lovaniensia, Journal of Neo-Latin Studies*, 29, Leuven 1980.

* Posebno zahvaljujem gospodinu Jakovu Stipišiću na pomoći u radu.

UN DOCUMENTO DELL'ANNO 1676 SUL TEATRO DI HVAR

Nikša Petrić

Il documento del Consiglio minore datato 20 settembre 1676 in riferimento a delle spese prova incontestabilmente che nella parte est del primo piano dell'Arsenale a Hvar si trovava il teatro. Invero, il testo del documento dice chiaramente che le minute riparazioni di cui si parla, erano già nel 1676 una pratica stabile. La migliore descrizione del teatro e degli avvenimenti teatrali a Hvar nel periodo veneziano è il poema in latino di Antun Matijašević Karamaneo del 1712. Sebbene non sia chiaro in alcune sue parti, riporta molti dati importanti. Il più importante per questo testo è la menzione della balaustra del Belvedere ornata da colonnine. Un altro importante documento, il disegno con la proposta per l'illuminazione della facciata nord del Fondaco del XVIII secolo, prova che Karamaneo pensava a piccole piramidi-guglie, e non alle colonnine di una balaustra. Anzi, questo disegno mostra la forte somiglianza della facciata principale della Loggia e del Fondaco, che furono costruite praticamente nello stesso tempo, proprio al principio del XVII secolo.